

Temesközi útvonalak V.

"Jobb egyszer látni valamit,
mint arról tízszer olvasni."

Eötvös Lóránd

Eddigi útvonalaink közös jellemzője volt, hogy kifelé haladva Temesvárról, minden irányba a terjeszkedés jeleivel találkoztunk. Vagy új ipari létesítmények, vagy alakuló lakótelepeken át vezetett utunk. Hol a nagyváros nyomult a szomszédos települések felé, hol maguk a metropolisz vonzáskörébe került helyiségek készültek behódolni a „Burg”-nak.

Ezúttal olyan irányba kalandozunk, amerre a szocialista iparosítás már véghezvitte a kíméletlen bekebelezést. Közvetlenül az egykori – mára már bevásárlóközponttá átpofozott – villamosgyár szomszédságából indulunk: idelátszanak a petrokémiai vállalat fényét vesztett gubancos acéltornyai meg egy gabonasiló betontömbje. Elválaszt tőlük a Bega-csatorna vizesárka. Valamikor, nem messze innen indultak és ide érkeztek a kis folyami hajók: a temesvári “kikötő”-be !

Az első “falu” ahová érkezünk, már jó ideje Temesvár külkerülete. Igaz, nevében még megőrizte egykoriságát: Szabadfalu (románul és németül egyaránt Freidorf) a neve. Az egykori község – főleg németajkú – lakói, nagy lelkesedéssel emlékművet avattak itt – először 1899-ben – melyet aztán egy sokkal díszesebbel helyettesítettek 1913-ban. Tették ezt az erre a célra létesített park közepén, annak megjelölésére, hogy a Temesvár ostromában résztvevő Bem József honvéd tábornagy ezen helyen felállított főhadiszállásán léptette elő őrnaggyá szárnysegédjét: Petőfi Sándort.

Manapság ez a helyszíne a március 15-ikei, a temesvári magyarok számára “központi” megemlékezéseknek. Minden évben, az alkalomra rendbehozzák, tatarozzák, ha kell újrameszelik. A tekintélyes falfelülettel rendelkező emlékmű komoly kihívás a grafittis firkálgatóknak ...

A kötelező fényképfelvételek után, már mehetnénk is tovább, ha az 1777-ben fedél alá hozott római katolikus templom előtt eszünkbe nem jut, hogy 1904 június 2-án itt anyakönyvezték János-ként azt a Johann-t, aki Johnny-ként 1922-ben elsőként a világon úszta egy perc alatt a 100 métert és ötszörös olimpiai bajnok lett amerikai állampolgárként, hogy végül sportolói pályafutása befejeztével Weissmüllerből Tarzan-ná legyen. Az emberben óhatatlanul felmerül a gyanú, hogy ha az alig hat hónapos kis Johann szülei nem a kivándorlás mellett döntenek és a fiú kortársaihoz hasonlóan a Bega vizében tanul meg úszni, akkor a világ ma szegényebb lenne egy dzsungelrengető ordítással ...

Szabadfalu és

Ötvény templomai

A települést szorosan körülölelő ipari létesítmények között kanyarogva és a vasúti rendezőpályaudvar idáig elnyúló csápjai fölött átívelő hídon keresztül jutunk ki végre Temesvárról. És kanyarodunk be azonnal Ötvény-re (Utvín, Utwin) a soronkövetkező, életmódokat ötvöző kistelepülésre. Mert városi életvitelre kényszerít, hogy szinte nem lakik család errefelé, melynek legalább egy tagja ne Temesvárra járna dolgozni. Ám falusi jellegzetesség az, hogy szemmel láthatóan a helyiség szellemi központja a gondozott (1714 körül épített) román ortodox templom. Városiasodás, hogy a falu halastava immár sporthorgászok pénzért megváltható menedéke, miközben legelő már nem látni sehol. Ellenben a Bega-csatorna gátján és az országutat követő árok partján tehenek majszolják a poros fűvet: fülükben nagy-sárga, eurokonform azonosítóval ...

Innen Bégaszentmihály (Sânmihaiu Român, Rumänisch-Sankt-Michael) felé visz az utunk, akár a sűrűn-kátyus országutat választjuk, akár a földgátra rugaszkodunk fel kerékpárainkkal. Ez utóbbi művelet úgy 15 évvel ezelőtt még igen merész és meggondolatlan vállalkozásnak minősült volna, hiszen a Bega vize olajos-feketén erre hordozta Temesvár minden mocsját, orrfacsaró bűz kíséretében. Csak találgatni lehetett, hogy a szennyvíztisztító telep, a már említett petrokémiai vállalat, a cukorgyár vagy a vágóhid víz-e a pálmát környezetpusztítás tekintetében.

Mondhatnak bármit bármely "illetékesek", nekem meggyőződésem, hogy ez a könyörtelen nemtörődomség mellyel a nagyváros "melléktermékeitől" igyekeztek megszabadulni évtizedeken át, ez okozta az egykor oly nagy erőfeszítéssel kiépített és sokáig hálásan kamatozó begai hajózás végzetét is. Tanúm rá a bégaszentmihályi zsiliprendszer mely a csegézés oly sok szép napját megélte, de most szinte feledésre ítélve zúgatja meg a csatorna vizét.

Ide érkezve tudomásul vesszük, hogy fényképezni és behatolni tilos, de senki fia a láthatáron aki ennek a tilalomnak érvényt is szerezhetne. Kissé odébb, a hídról még egyszer visszafordulhatunk és elkattinthatjuk fotómasinánkat a zsiliprendszert egybefogó mesterséges sziget irányába. Ma már a Bega vize itt nem áraszt báméskodót elűző bűzös szagokat, de a zsilip által keltett habfoszlányok konokul megmaradnak a vízfelszínen figyelmeztetve, hogy még nem minden környezetszennyező ipari vállalat ment tönkre Temesváron ... Fürdeni továbbra is tilos !

Bégaszentmihály község címerében templom áll, ezért behajt bennünket a kíváncsiság a faluba, megkeresni a tornyot. Valóban, takaros – egyértelműen megbecsült – román ortodox templomra lelünk (épült 1774-ben). Előtte tiszteletre méltó első-világháborús emlékmű áll, mellette zászlórúdon nemzeti lobogó. A sasmadaras obeliszk román feliratát böngészve, a történetírás furfangjait nem ismerő bámész számára fejtörést okozhat, hogy miként lehetnek a monarchia hadseregébe besorozott, az olasz vagy a keleti fronton elesett katonák a nemzetegyesítés hősi halottai ? Mi azonban fejet hajthatunk az életük végéig csukaszürke egyenruhát hordó áldozatok emléke előtt.

Bégaszentmihály látványosságai: a templom és

a vízlépcső

A már megjárt Bega-hídhöz visszatérve folytathatjuk utunkat. A Németszentmihály felé vezető aszfaltcsíkot választjuk. Csupán öt kilométer. A gáttal párhuzamosan haladunk, ezért azonnal feltűnik az oldalába süllyesztett betonbunker. Vastag földemmel, földbe ágyazva, lörésekkel: úgy ahogyan dukál. Létesítésének oka valószínűleg mély hadititok volt, hiányos katonai ismereteim pedig nem teszik számomra lehetővé, hogy meghatározzam: kit kitől, vagy mit és miért volt hivatott megvédeni. A kikandikáló kályhacső viszont arra enged következtetni, hogy manapság inkább errefelé kószáló hajléktalanoknak nyújt oltalmat.

Németszentmihály (Sânmihaiu German, Deutschsanktmichael) úgy kezdődik, hogy mindjárt a jólismert termálstrandja és az ifjúsági tábor épületei között halad el a látogató. Ezután némi meglepetés, hogy néhány – a korszellem elvárásai szerint – átépítés alatt álló háztól eltekintve, úgy tűnik: ebben a faluban megrekedt az idő valamikor a hatvanas évek derekán. Ezt igyekezik alátámasztani a központjában kevélyen-komorán álló, elhagyatottságában is impozáns római katolikus templom (épült 1895-ben). Mint egy erőd központi bástyája, miután a külső falak leomlottak ...

Németszentmihály védelmezői: a templom és

egy hidegháborús kazemata

Mi megyünk tovább. A két Berekszó felé igyekszünk, útba esik Papd (Bobda, Poppta). Aki még soha nem járt errefelé, nem vár látványos fordulatot. Mégis, ahogyan közeledünk, egyre feltűnőbb a magasan a falu fölé magasodó kupola. Lehetne egy ortodox templom díszje, de nem az: ennyire kopottan, nem lehet az. Valóban, nem mindennapi találkozás vár ránk a falu központjában. Egy mauzóleum, az esztergomi Bazilika kicsinyített mása. Építtette az 1905-ben bárói címet szerző Csávossy Gyula, a vidék akkori ura, saját temetkezési helyéül. És még építtetett szemben vele egy 42 szobás kastélyt is, de ennek mára már nyoma sincsen – későbbi tulajdonosai adóságai törlesztése érdekében, téglánként kótyavetyélték el ... A mauzóleumnak is meg vannak számlálva napjai. Egyik tornya már omladófélben, kupoláján félszobányi lyuk. Dicsőségének éveiben tartottak ugyan itt templomi szertartásokat is, de sohasem volt a római katolikus egyház tulajdona. Valószínűleg ebben kell keresni romlásának okát. A számában és gazdasági erejében megcsappant faluközösség pedig maga is inkább segítségre szorulna ... A megért sírgyalázásokról és rablásokról pedig, rémregényt lehetne írni.

Síri síremlék ...

Hamar átérünk Berekszónémetibe (Beregsăul Mic, Nemet), mindössze 3 kilométer. Zárójelben ezúttal a román mellett a falu szerb elnevezése szerepel, melyet már a helyiségnévtáblán is elolvashatunk, igaz ciril betűkkel, így: HEMET. Megtévesztő az elnevezés, hiszen a német lakosság mindig is kisebbségben élt itt, mára pedig hírmondó sem maradt belőlük. Valószínű, hogy még a török hódoltság előtti időkből fennmaradt elnevezéssel van dolgunk. Ápolt szerb ortodox temploma is van a falunak, sok – szintén ciril betűs – emléktáblával. Csak a bánági svábsággal való furcsa sorsközöség a az elgondolkodtató. Alig 70 év alatt a falu arculatát kialakító szerb lakosság 1/6-ára csökkent, míg a románok száma hatszorosára nőtt és ma már ők vannak többségben ...

Ápolt templom és elhagyott malomépület Berekszónémetin

Innen már hazafelé visz utunk, második – Zsombolya felé vezető – útvonalunk egy szakaszát követve. Megjegyezzük, hogy Berekszón még mindig nem akadt ember akinek szívügye lenne Vukovics Sebő sírjának rendbetétele és hogy Szakálházán közben hozzákezdtek egy vadonatúj román ortodox templom építéséhez – közvetlenül a kis kápolna előtt, mely nyilván már kicsinek bizonyult. Mielőtt Temesvárra érnénk, egyet szusszanhatunk az útépítők obeliszkjénél: ... “utasnak áldás és békesség”, böngészhetjük újra a szavakat – talán felderít.

Illés Mihály